

УДК 371.011

Лавріненко Л.І.

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

У статті піднімається проблема екологічного виховання молодших школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. Особлива увага акцентується на необхідності формування у кожної дитини міцних екологічних знань, розуміння взаємозв'язку і єдності дитини з природою, ролі навколишнього середовища і потреби його охорони.

Ключові слова: молодші школярі, екологічне виховання, уроки милування в природі, охорона природи.

Світові глобалізаційні процеси, запровадження інноваційних технологій, сприяючи прогресу в багатьох сферах суспільного виробництва, спричиняють водночас негативний вплив на навколишнє природне середовище.

В умовах розбудови національної системи освіти та демократизації освітянської діяльності здійснюється координація зусиль центральних та регіональних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, наукових, культурних установ, громадських організацій та сім'ї на подальше становлення та розвиток еколого-натуралістичної освіти в Україні.

У вирішенні цієї проблеми чільне місце відводиться школі, передусім початковій. Адже природна допитливість, ширший інтерес до оточення – характерні психологічні особливості молодших школярів, що створюють надзвичайно сприятливі умови для екологічного виховання.

Значну увагу цьому питанню приділяв В.О. Сухомлинський. Виховати екологічно досвідчену особистість не так просто, як видається на перший погляд, бо немає в світі нічого складнішого, ніж людська особистість. На думку видатного педагога, чи не найважливіша якість справжнього виховання – знання духовного світу дітей. Він зазначає, що немає дитини абстрактної. Кожна – унікальний світ, який потребує від виховання розуміння і нестандартного педагогічного підходу. Інакше не можна передбачити формалізм у екологічному вихованні: "знайти дитину – це та найголовніша точка, де стикаються теорія і практика педагогіки, де сходяться усі нитки педагогічного керівництва колективом" [1, с. 35].

Екологічне виховання має великий вплив на дитину, бо засіває в маленькій душі добро, людяність, любов до природи, потребу примножувати красу рідного краю і оберігати її. Діти у початкових класах, за словами В.О.Сухомлинського, більше відчують ніж розуміють.

Значну цікавість у вчителів початкової школи викликає досвід вченого-педагога у сфері виховання учнів через спілкування з природою. В.О. Сухомлинський обстоював гармонійне поєднання різних організаційних форм навчання, радив учителям початкових класів не обмежуватися уроком, не протиставляти світові, затиснутому у чорну класну дошку, той, що пливе за вікном. "Можливо, все те, що приходить до розуму і серця дитини з книжок, з підручника, з уроку, саме й приходить лише тому, що поряд з книжкою – навколишній світ" [2, с. 75].

На думку В. Сухомлинського, свідомість формується як активна форма встановлення духовно-практичного зв'язку з навколишньою дійсністю [4, с. 105]. Саме тому одним із пріоритетних напрямів сучасної системи початкової освіти повинна бути організація діяльності учнів за законами природи. "Школа радості" – це школа, в якій основні види діяльності пов'язані з почуттям збереження і охорони навколишнього середовища. Саме тому зміст і характер комунікативної, пізнавальної, трудової і творчої діяльності учнів початкової школи повинні мати екологічну забарвленість, бути підпорядковані законам, що дозволяють примножувати прекрасне у природі, зберігати природні багатства.

У Сухомлинського не існує на землі травинки чи билинки, які б сприятливо не впливали на дитину. Тільки дуже вміло треба до цього підходити, вдумливо читати твори вчителя, вивчати його спадщину і використовувати на уроках, та в позаурочний час.

У творах видатного педагога акцентується увага на цілісності людського і природного середовища. "У цьому цілому – своя гармонія і постійність, взаємозв'язки і залежності, вона єдина і нерозривна з нами, з людиною. Кожен з нас – "природа, що стала людиною". Людина доти могутня й непереможна, поки вона вірна законам природи" [7, с. 554].

Великий педагог, формуючи у дітей цілісне ставлення до природи, виховуючи почуття відповідальності за стан довкілля, говорив: "Ми вважали дуже важливим виховним завданням те, що наші вихованці, бачили свою єдність з природою, переживали турботу і тривогу про збереження і примноження природних багатств. ... Думка про те, що ми діти природи, повинні бути дбайливими і вдячними, особливо виразна і хвилююча тоді, коли діти бачать плоди землі, замислюються, як треба оберігати джерело, з якого п'ємо" [7, с. 557]. А тому і спілкування з природою молодших школярів було проникнуте співчуттям, любов'ю до живих істот, спрямоване на їх збереження та охорону.

Працюючи з класом, В.О.Сухомлинський важливого значення надавав пізнанню та вивченню природи рідного краю і активній практичній діяльності. Він створив у Павлівській школі кімнату казок, куток краси, куток підводного царства, казкову гору, острів чудес. Діти складали казки, оповідання, вірші пов'язані з природою. Часто навчання проходило у "зелених класах", здійснювались подорожі у природу, проводились уроки мислення, свята Матері, троянд, польових квітів, весняних квітів тощо.

Вивчення педагогічної спадщини В. Сухомлинського показує, що ідеї виховання молодших школярів реалізовувались у "школі під блакитним небом". Видатний український педагог навчав дітей читати найпрекраснішу в світі книгу – книгу природи. Великий учитель вчив не лише милуватися красою природи, а й слухати музику природи – шелестіння листя, хор коників, дзижчання джмеля, дзюрчання струмка. Він давав дітям можливість під час їхнього спілкування з природою "послухати, подивитися, відчутися..." [3, с.62] і на основі цього намагався сформувати у них потребу турбуватися про живе і прекрасне.

Щотижня кілька уроків у його початковій школі були присвячені спостереженням. В. Сухомлинський називав їх "подорожами до джерел думки й рідного слова". "Це було безпосереднє спілкування з природою, без якої криниця розумових сил і нервової енергії дитини швидко б збідніла" [5, с.71]. Спостереженню, як методу пізнання природи, видатний педагог надавав великого значення. Саме тому, визначаючи основні завдання, які стоять перед початковою школою, він писав, що "... початкова школа, насамперед, повинна навчити вчитися" молодшого школяра. "Уміння вчитися включає в себе ряд умінь, пов'язаних з оволодінням знаннями: вміння читати, писати, спостерігати явища навколишнього світу, думати, висловлювати свою думку. Ці вміння є, образно кажучи, інструментами, без яких неможливо оволодівати знаннями" [6, с.65].

Великий досвід роботи Сухомлинського з дітьми щодо екологічного виховання глибоко переконує, що благодійним джерелом гуманістичного виховання особистості є природа. З перших хвилин життя дитина входить до світу природи, що викликає почуття радості, здивування, захоплення, милування та бережливе ставлення. "Замилуватися кущем шипшини, на якому палають червоні ягоди і жовтогарячі листочки; маленьким кленом і стрункою яблунькою з кількома жовтими листочками; кущем помідорів, обпаленим першим нічним диханням заморозку, – все це пробуджує в дитячих серцях ласкаве доброзичливе, дбайливе ставлення до живого" [1, с. 410].

Використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського є дуже доцільним сьогодні, оскільки вона допомагає інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку дитини, вчить відчувати, сприймати, аналізувати, порівнювати.

Учителям України, слід вчитися і використовувати спадщину В.О. Сухомлинського, бо вона ґрунтується на ідеї всебічного розвитку особистості у поєднанні з природою.

Використані джерела

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України [Текст]: Підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. / Л. В. Артемова / Ред. Л.Л. Сісіна. – К. : Либідь, 2006. – 424 с.
2. Вознюк О. Наукова сутність педагогічної системи В.О. Сухомлинського [Текст] / О. Вознюк // Наукові записки ТДПУ: Педагогіка. – 2002. – №5. – С 75-78.
3. Гладюк Т. Ідеї формування екологічної культури молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського [Текст] / Т. Гладюк // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С 59-62.
4. Деркач В. "Батьківська школа" у Павлівші [Текст] / В. Деркач // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 105-108.
5. Лопухівська А. Проблема виховання творчої особистості учня сільської школи в батьківській педагогіці В. Сухомлинського [Текст] / А. Лопухівська // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С. 69-73.
6. Романишин І. Розвиток мислення молодших школярів у контексті ідей В. Сухомлинського [Текст] / І. Романишин // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка: Педагогіка. – 2002. – №5. – С 62-66.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. Т. 5. [Текст] / В. О. Сухомлинський. – Вид-во "Рад. школа". – 1977. – 640 с.

Lavrynenko L.

ENVIRONMENTAL EDUCATION OF YOUNGER STUDENTS IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF V. A. SUKHOMLYNSKIY

The article raises the problem of environmental education of younger students in the pedagogical heritage of V. Sukhomlynskiy. Particular emphasis is placed on the need to develop a strong environmental awareness in each child, understanding our unity with nature, the role of the environment and importance of its protection.

Key words: *Younger students, environmental education, lessons on watching nature, protection of the environment.*

Стаття надійшла до редакції 28.10.2014